

Janez Šumrada

K vprašanju izvora Balthasarja Hacqueta

Opredelitev problema

»On me dit, d'être né à Leconquet en Basse-Bretagne [sic] l'an 1740«. »Pravijo mi, da sem bil rojen v kraju Leconquet v Spodnji Bretanji leta 1740«, tako jasno in (na prvi pogled) neproblematično je zapisal Hacquet uvodni stavek svoje francosko pisane avtobiografije z naslovom »*Précis de la vie de Belsazar, vulgairement Baltasar, Hacquet, écrit par lui même*«¹. Takoj pade v oči, da Hacquet sam ne trdi, da se je rodil tam in takrat, kot piše, ampak »mu pravijo« o tem drugi, in le če se v ničemer ne bi ozirali na izvajanja v nadaljevanju tega besedila, bi se lahko zadovoljili z razlago, da gre pri tem za nepomembno slogovno nadrobnotost. Potem je zanimivo, da nemški prevod avtobiografije² na tem mestu ni natančen, saj se glasi: »*Ich wurde angeblich [J. Š.] im Jahre 1740 zu Leconquet in der Basse-Bretagne geboren*«. Prevajalca Otta Hartiga – pa tudi številne druge avtorje, ki so pisali o Hacquetu – je najbrž zavedla avtobiografova nenavadna marginalna časovna navedba »1740/39«, ki se nanaša tako na čas njegovega rojstva (vrstica 1 avtobiografije), kot tudi na nadaljnje besedilo v vrsticah 2–6, kjer je govora o Hacquetovih neznanih starših, predvsem očetu, in *eo ipso* o njegovem skrivnostnem poreklu. »*Mes parents m'ont été inconnû [sic], excepté qu'on me dit que mon père étoit d'une famille aristocratique à seize-quartiers. Les armes qui se trouvent au bas de mon portrait qu'un ami a fait graver malgré moi en 1777 à Vienne par Kohl in-quarto doivent avoir du rapport avec ceux de mon père, excepté le flambeau de l'amour, qui fait voir que je fût [sic] fils naturel*«³. »Moji starši so mi bili neznani, razen da mi pravijo, da je bil moj oče iz aristokratske družine s šestnajstimi predniki. Grb, ki se nahaja pod mojim portretom in ga je dal neki prijatelj proti moji volji gravirati Kohlu na Dunaju leta 1777 v formatu četrтинke, mora biti v zvezi z očetovim, razen plamenice ljubezni, ki kaže, da sem bil nezakonski sin«. Tudi tisto, kar Hacquet sploh ve o očetu, »mu pravijo« drugi, on v lastnem življenjepisu zgolj ponavlja, kar »mu pravijo«. Z navedbo letnice »1740/39« in trditvijo na drugem mestu avtobiografije, da je leta 1799 praznoval svojo šestdesetletnico (»*1799 etant parvenu à l'age*

¹ Avtograf Hacquetovega lastnega življenjepisa hrani Bayerische Staatsbibliothek München, Abteilung für Handschriften und seltene Drucke Cgm 6153. V francoskem izvirniku in lastnem nemškem prevodu je avtobiografijo prvi objavil H (i.e. Otto Hartig), B. Hacquets Autobiographie. Originalbriefe B. Hacquet's an Freiherrn von Moll, Neumarkt/München, v: Die Wahrheit (München) 42, 1908, št. 1–4, str. 21–35, 71–82; po njem objavlja tekst francoskega izvirnika tudi Georg Jakob, Belsazar Hacquet. Leben und Werke, München 1930, str. 223–236. Naš citat je s fotografije izvirnika, ki je objavljena v: Hedwig Rüber & Axel Straßer, Belsazar Hacquet. Physikalisch-politische Reise aus den Dinarischen durch die Julischen, Carnischen, Rhätischen in die Norischen Alpen, München 1989, str. 408. Obstajajo še prevodi avtobiografije v italijanščino in slovenščino (G. Pilleri & D. Mušič, La vita di Belsazar Hacquet ed il suo viaggio a vela sulla Sava da Lubiana a Semlin. Autobiografia di Joannes Antonius Scopoli, Waldau–Bern 1984, str. 23–33, 61–72; v pričujoči razpravi objavljeni prevodi citatov iz avtobiografije v slovenščino so vseeno moji) ter ukrajinščino (Marija Valjo, Baltazar Haket i Ukrajina. Statti i materialy, Lviv 1997, str. 77–92).

² Gl. O. Hartig (kot v op. 1), str. 71; H. Rüber & A. Straßer (kot v op. 1), str. 409.

³ Po fotografiji izvirnika pri H. Rüber & A. Straßer (kot v op. 1), str. 408.

*de 60 ans*⁴), kar se ujema s trditvijo v pismu von Mollu, Dunaj 15.6.1812, v katerem je zapisal, da je star 73 let⁵, je Hacquet povzročil precejšnjo zmedo med avtorji, ki so pisali ali še pišejo o njem. Skoraj vsi – o za nas posebej zanimivih izjemah bo še govor – pišejo, da se je rodil v Le Conquetu v francoski Bretanji. Pri tem v veliki večini navajajo, da se je to zgodilo leta **1739 ali 1740** oziroma **1739/40**⁶. Precejšnje število avtorjev se je vendarle »odločilo« samo za rojstno letnico **1739**⁷, spet drugi »verjamejo« v leto **1740**⁸...

Iz takšnega stanja stvari je mogoče sklepati marsikaj, nekdo nekoliko naivno, »da mu je rojstno leto 1739 ali pa 1740, morda Silvestrova noč⁹«. Zmedo odlično utelešata dve od treh spominskih plošč, postavljenih v Hacquetov spomin v Sloveniji. Na avgusta 1978 na Velem polju pod Triglavom vzdani plošči beremo letnici 1739–1815¹⁰, na plošči, ki je avtorsko delo akademskega kiparja Bineta Ambrožiča in krasi od oktobra 1987 dalje hišo na Gornjem trgu 4 v Ljubljani, kjer je Hacquet svoj čas živel, pa najdemo letnici 1740–1816 [sic]¹¹. Zadnje je, če smo pikri, uspel poskus, kako zakomplicirati še datum Hacquetove smrti. Brez vsakega dvoma namreč vemo, da je izdihnil 10.1.1815 na Dunaju, literatura pa je o tem soglasna.

⁴ O. Hartig (kot v op. 1), str. 32; G. Jakob (kot v op. 1), str. 233; H. Rüber & A. Straßer (kot v op. 1), str. 423.

⁵ O. Hartig (kot v op. 1), str. 119.

⁶ Prim. naslednje biografske članke o Hacquetu: Jules Roger, *Les Médecins bretons du XVIe au XXe siècle. Biographie et bibliographie*, Paris 1900, str. 86–87 (ponatis Saint-Malo 1987); Ivan Pintar, Slovenski biografski leksikon, 1. zvezek, 2. snopič, Ljubljana 1926, str. 284–287; G. Jakob (kot v op. 1), str. 11; Ivan Pintar, Mediko-kirurški zavod v Ljubljani, njegov nastanek, razmah in konec. Habilitacijska disertacija, Ljubljana 1939, str. 19; Josip Wester, Balthasar Hacquet, prvi raziskovalec naših Alp, Ljubljana 1954, str. 11; Josip Wester & Boris Orel, v: Enciklopedija Jugoslavije 3, Zagreb 1958, str. 645–646; Leo Santifaller & Eva Obermayer-Marnach ur., Österreichisches biographisches Lexikon (1815–1950) 2, Graz-Köln 1959, str. 132–133; Viktor Petkovšek, Začetki botanične vede pri Slovencih, v: J. Lazar ur., *Ad annum horti botanici Labacensis solemnem CL – Zbornik ob 150-letnici botaničnega vrta v Ljubljani*, Ljubljana 1960, str. 17; Kazimierz Maślankiewicz, Polski słownik biograficzny 9, Wrocław-Warszawa-Kraków 1960–1961, str. 221–223; Vilko Novak, Balthasar Hacquet in slovenska ljudska kultura, v: *Traditiones* 3, 1974, str. 19; Marijan Breclj, Primorski slovenski biografski leksikon 6. snopič, Gorica 1979, str. 522–524; Vilko Novak, Balthasar Hacquet in slovenska ljudska kultura, v: V. Novak, Raziskovalci slovenskega življenja, Ljubljana 1986, str. 64; Nada Praprotnik, Botanična raziskovanja v drugi polovici 18. stoletja na Slovenskem, v: J. Horvat ur., *Slovenci v letu 1789*, Ljubljana 1989, str. 85; Aleksandra Kornhauser & Tone Wraber, Enciklopedija Slovenije 4, Ljubljana 1990, str. 1–2; Peter Borisov, O Hacquetovem značaju (zgodovinsko-psihološka študija), *Zgodovinski časopis* 53, 1999, str. 455; Nada Praprotnik, Balthasar Hacquet in njegovo botanično delovanje na Kranjskem, *Razprave 4. razreda SAZU* 42, 2001, št. 2, str. 175; K.G. Saur, *World Biographical Index* Internet Edition: www.saur-wbi.de ter K.G. Saur Verlag, *Internationaler Biographischer Index* 10: www.biblio.tu-bs.de/wbi oboje 2003; AEIOU, Österreich-Lexikon: www.aeiou.at 2003.

⁷ Constant Wurzbach, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich* 7, Wien 1861, str. 163–165; Johann Christian Ferdinand Hoefer, *Nouvelle biographie générale depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours* 23, Paris 1861, str. 34–35 (reprint: Copenhagen 1966); A. Dechambre & L. Lereboullet, *Dictionnaire encyclopédique des sciences médicales. Quatrième série F-K* 12, Paris 1886, str. 16–17; Pierre Larousse ur., *Grand dictionnaire universel du XIXe siècle* 9, Première partie H, Paris s.d., 12–13 (reprint Genève-Paris 1982); O. Hartig (kot v op. 1), str. 19; Niko Županič, *Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka* 1, Zagreb 1925, str. 807; Mario Pleničar, *Enciklopedija Jugoslavije* 4, Zagreb 1986, str. 651–652; Mario Pleničar, *Enciklopedija Jugoslavije*. Izdaja v slovenskem jeziku 4, Zagreb 1989, str. 591; M. Valjo (kot v op. 1), str. 5, 9; Michel Dupont, *Dictionnaire historique des médecins dans et hors de la médecine*, Paris 1999, str. 307; Marija Valjo & Mykhailo Kril, *Baltazar Haket doslidnyk Pivdenno-Shidnoji i Centralnoji Evropy. Doslidzennija i materialy*, Lviv 2000, str. 5.

⁸ Michaud, *Biographie universelle ancienne et moderne* 18, Paris 1857, str. 318–319; *La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné des sciences, des lettres et des arts* 19, Paris s.d., str. 702; René Kerviler, *Répertoire général de bio-bibliographie bretonne* 9, Rennes 1904, str. 385 (reprint Mayenne 1984); H. Blémont, *Dictionnaire de biographie française* 17, Paris 1989, str. 478; H. in B. Dwyer ur., *Index biographique français* 4, London-Melbourne-Munich-New Jersey 1993, str. 1619; Wielka internetowa encyklopedia multimedialna: www.wiem.onet.pl 2003.

⁹ J. Wester (kot v op. 6), str. 57 op. 8.

¹⁰ Fotografija v: Nada Praprotnik, Spominska plošča Baltazarju Hacquetu na Velem polju, *Proteus* 50, 1987–1988, str. 229–230.

¹¹ Fotografija v: Marko Aljančič, Spominska plošča Belsazarju Hacquetu, *Proteus* 50, 1987–1988, str. 154–156.

Okoliščine, povezane z vprašanjem o letu in kraju Hacquetovega rojstva, torej že na prvi pogled niso preproste. Tudi po vsebinski plati so v življenjepis tako številne nedoslednosti in protislovnosti – podrobneje jih je obravnaval profesor na univerzi v francoskem Chambéryju Christophe Gauchon¹² – da porajajo močne dvome o avtentičnosti Hacquetove pripovedi. V tem oziru pa je bistvenega pomena, da obstaja poleg literature, ki se opira na Hacquetov opis lastnega življenja, tudi **od avtobiografije neodvisna, celo nasprotujoča ji tradicija**. Tradicija, ki je izpričana **le nekaj let po Hacquetovi smrti** in ponuja njegovim lastnim trditvam v brk drugo razlago o kraju njegovega rojstva. Sam sem se srečal z njo najprej pri dunajskem naravoslovcu Hoelzlu v njegovi razpravi o Hacquetovih botaničnih raziskavah v Karpatih¹³, kjer je avtor v opombi pod črto zapisal, da je bil Hacquet rojen **leta 1739 v mestu Metz** v Lotaringiji/Loreni (danes središče francoske regije Lorraine in departmaja Moselle): »Balthasar Hacquet, Mag. der Philosophie und Dr. der Arzneigelehrsamkeit (geb. 1739 zu Metz [J.Š.], gest. den 10. Jän. 1815 zu Wien.«) Zanimiv je tudi vir, na katerega se Hoelzl sklicuje: »Man sehe: 'Das gelehrte Teutschland' etc. von G. Ch. Hamberger, fortgesetzt von J. G. Meusel. Bb. 3, 9, 11, 14 (2), 18 (6).« Gauchon¹⁴ je z lastnim raziskovanjem nekaj pred menoj prišel do istega vira, namreč do znamenitega nemškega bio-bibliografskega pregleda »Das gelehrte Teutschland, oder Lexikon der jetzt lebenden teutschen Schriftsteller«, ki ga je pričel izdajati bibliotekar, filolog in zgodovinar Georg Christoph Hamberger (1726–1773), za njim pa so z objavljanjem nadaljevali zgodovinar Johann Georg Meusel (1743–1820) in njegovi nasledniki. V letih 1767–1834 je izšlo pet izdaj priročnika, peta v kar 23. zvezkih od 1796 dalje¹⁵. Iz Gauchonovih ugotovitev izhaja, da omenja Hacqueta prvič izdaja iz 1783. Potrjeno najdemo v 2. delu 4. izdaje »Das gelehrte Teutschland« označbo, da je bil Hacquet rojen leta 1740 v Bretanji, pri čemer je za kraj rojstva puščen prazen prostor: »geb. zu ... in Bretagne 1740«¹⁶. V natisih iz 1787, 1788, 1789, 1801 in 1805 je Hacquet – tako Gauchon in moja preverjanja – sicer predstavljen s svojimi deli, vendar brez navedbe o rojstnem kraju. Zato pa v zvezku iz 1821 – šest let po Hacquetovi in leto po Meuslovi smrti, tako da sta za presenetljivo novo trditev o Hacquetovem rojstvu odgovorna Meuslova redatorska naslednika, Johann Wilhelm Sigismund Lindner (1783–1831) in predvsem Johann Samuel Ersch (1766–1828), saj je le-ta zapisan kot izdajatelj dotičnega zvezka – naenkrat stoji, reci in piši: »Hacquet Balthasar [opomba pod črto: *Eigentlich Belzazar; was aber mit Balthasar einerley ist*] starb zu Wien am 10ten Januar 1815. War zu allererst Feldchirurg unter den französischen Truppen, und keineswegs zu Le Conquet in Bretagne, sondern zu Metz, und nicht 1740, sondern 1739, geboren« (J.Š.). Vprašanje, zakaj so se pri »Das gelehrte Teutschland« po Hacquetovi in Meuslovi smrti odločili zanikati, da bi bil Hacquet rojen v Bretanji, in hkrati v bio-bibliografsko literaturo uvedli podatek, da izvira iz lorenskega Metza, je seveda ključnega pomena za razumevanje tega radikalnega zasuka. Na srečo navaja leksikon vir, na katerega

¹² Christophe Gauchon, Investigations about Balthasar Hacquet, v: Slovenský kras/Acta karsologica slovaca (Liptovský Mikuláš) 37, 1999, str. 53–60.

¹³ Karl Hoelzl, Botanische Beiträge aus Galizien II. Über die von B. Hacquet während seiner Karpatenreisen gemachten botanischen Beobachtungen, v: Verhandlungen der kaiserlich-königlichen zoologisch-botanischen Gesellschaft in Wien 11, 1861, str. 434. – Na to razpravo me je pred časom prijateljsko opozoril prof. dr. Tone Wraber in sem jo uporabil v: Janez Šumrada, Hacquet, Žiga Zois in francoski naravoslovec Picot de La Peyrouse, Scopolia 44, 2000, str. 1–34.

¹⁴ C. Gauchon (kot v op. 12), str. 55.

¹⁵ Paul Raabe, Johann Georg Meusels Schriftstellerlexikon »Das gelehrte Teutschland«. Eine Einführung, Hildesheim 1966.

¹⁶ Johann Georg Meusel, Das gelehrte Teutschland oder Lexikon der jetztlebenden teutschen Schriftsteller. Vierte durchaus vermehrte und verbesserte Auflage 2, Lemgo 1783, str. 8–9.

opira svojo presenetljivo trditev, ki nam pa v tem trenutku ni dosegljiv: »*Vergleichen Allgemeine Litteratur-Zeitung 1811. Ergänzungsblatt Nr. 9, S. 69 u. f.*«¹⁷

Podatke iz »*Das gelehrte Teutschland*« so poleg Hoelzla prevzeli Poggendorff¹⁸ ter Gurlt in Hirsch; zadnja sta pri tem zelo previdna: »*1740 zu Le Conquet in der Bretagne, nach anderen 1739 in Metz geboren*« (J.Š.)¹⁹. Podobno je problem formuliral Reichardt: »*geboren 1739 zu Le Conquet in der Bretagne, nach anderen Quellen zu Metz*« (J.Š.)²⁰, kar je pa v novejši izdaji nemškega biografskega leksikona preprosto – izpuščeno: »**1740 (oder 1739) Le Conquet (Bretagne)*«²¹.

Trije možni odgovori?

Na podlagi povedanega bi se zdelo, da obstajata o Hacquetovem rojstvu dve različici, v resnici pa so – celo tri! Prvo poimenujem za **bretonsko hipotezo**, ki je prevladujoča in je doslej veljala za bolj ali manj samoumevno. Naslanja se izključno na Hacquetov lastni življenjepis, ne da bi se pretirano vznemirjala ob protislovnih in nedoslednih trditvah, ki jih v njem ni malo (nekaj drugih protiargumentov prim. spodaj). Na prvi pogled zastopa **lorensko hipotezo** maloštevilna literatura, ki sicer vsa izhaja iz istega vira, a to možnost obenem potrjujejo novejša raziskovanja, o katerih več v nadaljevanju. Vsaj formalno jima moramo postaviti ob bok še **rusko hipotezo**, o kateri v nadaljevanju ne bomo pobliže razpravljali, saj zanjo ni novih virov. Izhaja iz raziskav velikega slovstvenega zgodovinarja prve polovice 20. stoletja Franceta Kidriča (1880–1950). Hacquet je namreč pisal mecenu slovenskega prerodnega gibanja baronu Žigi Zoisu (1747–1819) v Ljubljano, od koder se je poleti 1787 odpravil za profesorja na nedolgo prej ustanovljeno univerzo v Lvivu v tedanji avstrijski Galiciji, da na novem delovnem mestu, tako Kidrič (ki Hacquetovega pisma ne citira, temveč zgolj povzema po slovensko), »*predava v ruskem, to je ukrajinskem jeziku, ki ga je uvedel Jožef II. 1786 na novi univerzi poleg drugih jezikov*«. Zois mu je 16.10.1787 odgovoril v francoščini (pisma zdaj ne poznamo v izvirniku, temveč le iz Kidričevega prevoda): »*Ker predavate v ruskem jeziku, menim, da Vam nudi ta okoliščina pogosto priliko za sklepanje zvez z rojaki*«. Ob tej kar šokantni Zoisovi trditvi se je spraševal že Kidrič: »*Rusi Hacquetovi 'rojaki'? Zdi se, da je Hacquet Zoisu zaupal o svojem poreklu več nego drugim, namreč domnevo, da je neki ruski velmož njegov oče. To bi utegnili pojasniti tudi presenetljivo okoliščino, da je mogel Hacquet v Lvovu že od začetka 'ruski predavati'*«²². Svoje prepričanje, da je Hacquet ruskega porekla, si je Zois lahko pridobil le od Hacqueta samega, kar glede na njuno nekdanjo človeško bližino in zaupnost ni nenavadno. Hacquet se je menda dobro naučil slovensko²³,

¹⁷ Johann Samuel Ersch ur., *Das gelehrte Teutschland oder Lexikon der jetzt lebenden teutschen Schriftsteller*, angefangen von G. C. Hamberger, fortgeführt von J. G. Meusel. Reprographischer Nachdruck der 5. Auflage (1796–1834), 18 (1821), Hildesheim 1965–1966, str. 10.

¹⁸ Johann Christian Poggendorff, *Biographisch-literarisches Handwörterbuch zur Geschichte der exakten Wissenschaften 1*, Leipzig 1863, str. 986.

¹⁹ E. Gurlt & A. Hirsch, *Biographisches Lexikon der hervorragenden Ärzte aller Zeiten und Völker 3*, Wien-Leipzig 1886, str. 6.

²⁰ Reichart, *Allgemeine deutsche Biographie 10*, Leipzig 1879, str. 300.

²¹ Helmut Dolezal, *Neue deutsche Biographie 7*, Berlin 1966, str. 414–416.

²² France Kidrič, Zois in Hacquet, v: *Ljubljanski zvon 58*, 1938, str. 271–275; France Kidrič, Zgodovina slovenskega slovstva od začetkov do Zoisove smrti, Ljubljana 1929–1938, str. 697.

²³ Zmago Bufon, Naravoslovje v slovenskem narodnem prebujanju, v: *Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike 1*, 1971, str. 82.

kar je do neke mere jasno tudi iz njegovih objav, sodobne ukrajinske raziskave pa potrjujejo, da je »govoril nekoliko slovanskih jezikov (*volodijuči kilkoma slovjanskimi movami*)«, oziroma bolje, da je na Lvivski univerzi predaval porodničarstvo ter ranocelništvo »v slovanskem volapiku (*slovjanskim volapikom*)«, namreč v nekakšni mešanici različnih slovanskih jezikov²⁴.

Bretonska hipoteza

»Kot pravijo«, naj bi se torej Balthasar Hacquet rodil leta »1740/39« v kraju Le Conquet v Spodnji Bretanji. V bretonščini se kraj, ki leži na eni od najbolj skrajnih zahodnih točk Bretanje, imenuje Konk in je pred revolucijo pripadal škofiji Léon, župniji Lochrist in »trève« Plougonvelin, od revolucije naprej pa spada v departma Finistère (arrondissement Brest, kanton Saint-Renan). Samostojno župnijsko središče je postal Le Conquet šele leta 1857, sedež občine pa je že od 1790²⁵. Tamkajšnje občinske civilne matične knjige, ki so ohranjene od 1793 naprej, nas seveda ne zanimajo, saj zahtevajo našo izključno pozornost njihove predrevolucijske predhodnice iz župnije Lochrist. Te so fragmentarno ohranjene od 1583 dalje, v sklenjeni vrsti pa se pričnejo z letom 1691²⁶. Čeprav so se ohranile za celotno obdobje do francoske revolucije, rojstva oz. krsta Balthasarja Hacqueta doslej ne v njih in ne v maticah nekaterih drugih spodnjebretonskih župnij niso odkrili, kljub dolgoletnim raziskovalnim prizadevanjem prof. dr. Géralda Phillipsa²⁷. Nalogo v marsičem otežuje Hacquet sam, ki naj bi se – tako pripoveduje v avtobiografiji – v nekaterih ključnih obdobjih svojega življenja pojavljal pod drugim priimkom, takorekoč *incognito*, čeprav tega za čas rojstva *explicite* ne trdi. Naj komentiram, da bi se moral potem verjetno pojavljati tudi z drugačnim osebnim imenom, saj je bil in je »Balthasar« pač izjemno redko krstno ime in bi ga bilo po njem moč naglo spoznati²⁸.

Bretanja v 18. stoletju skorajda ne pozna priimka Hacquet. Četudi omenja Kerviler²⁹ dva »Bretonca« s tem priimkom, poleg našega Balthasarja še emigrantskega oficirja, ki se je pisal Hacquet des Naudières (brez drugih podatkov), pa slovarska literatura o priimkih v Bretanji, ki je deloma zasnovana na historičnih virih, o priimku Hacquet v tej francoski historični deželi ne ve ničesar³⁰. Po grafiji – vendar pa nikakor ne po izgovorjavi in etimologiji – se mu

²⁴ M. Valjo (kot v op. 1), str. 10; M. Valjo & M. Kril (kot v op. 7), str. 23–41.

²⁵ Bernard Tanguy, Dictionnaire des noms de communes, trèves et paroisses du Finistère. Origine et signification, Douarnenez 1990, str. 57.

²⁶ Jacques Charpy, Guide des archives du Finistère, Quimper 1973, str. 118, 126.

²⁷ Dolgoletne in obširne arhivske raziskave dr. Géralda Phillipsa, upokojenega univerzitetnega profesorja in strokovnjaka za zgodovino medicine v Bretanji iz Bresta (Finistère, Francija) o morebitnem Hacquetovem rojstvu v Bretanji, doslej niso dale nikakršnih oprijemljivih rezultatov, kar povzemam iz njegovih pisem z datumi Brest 5.3. in 26.6.2001 (v avtorjevem arhivu). Po Phillipsovem zelo previdnem sklepanju bi mogel biti Hacquet nezakonski sin dekleta iz plemiške družine de La Motte iz kraja Ploumoguier v bližini Le Conqueta.

²⁸ Kdaj je pričel uporabljati obliko »Belsazar« – C. Wurzbach (kot v op. 7), str. 163, navaja celo »Belsazer« – mi ni znano, je pa zatem obe obliki osebnega imena uporabljal do konca življenja. V oporoki od 1.9.1814 se je npr. podpisal kot »Belsazar vulgo [sic] Hacquet«, v dodatku k oporoki z dne 15.10. istega leta pa kot »Balthasar Hacquet« (prim. fotografijo nemškega izvirnika in prepis v H. Rüber & A. Straßer (kot v op. 1), str. 429–431).

²⁹ R. Kerviler (kot v op. 8), str. 385.

³⁰ Marcel Divanach, 5000 patronymes bretons francisés, Étable-sur-Mer 1975, Gwennole Le Menn, Les noms de famille les plus portés en Bretagne, Spezet 1993; Francis Gourvil, Noms de famille bretons d'origine toponymique. 2e édition revue et augmentée par Albert Deshayes, Quimper 1993; Albert Deshayes, Dictionnaire des noms de famille bretons, Douarnenez 1995.

še najbolj približa bretonski priimek z variantnimi zapisi Hangouet, Hingouet, Hengoat (hen, adj., »star« + coat, coet, subst., »gozd«), ki je menda značilen za območje Brech v bretonskem departmaju Morbihan³¹.

Za bretonsko hipotezo tako kljub Phillipsovim neobjavljenim raziskavam doslej ni oprijemljivih podatkov. Če pristajamo na *contradictio in adiecto*, da so Hacquetove trditve v avtobiografiji same po sebi že dokazi za te trditve, je seveda vse v najlepšem redu; vendar pa takšno stališče z znanostjo nima veliko skupnega.

Lorenska hipoteza

Na drugem mestu je bilo opozorjeno, da je bila Hacquetova francoščina, kakršno poznamo iz njegove korespondence s francoskim naravoslovcem Picotom de La Peyrouse iz let 1779 in 1780, močno pomanjkljiva³². Njegovi pismi baronu von Mollu iz Lviva 1. 10. 1800 in z Dunaja 14.4.1813 ter tista, ki jih je naslovil leta 1804 na Žigo Zoisa v francoskem jeziku³³ sicer pričajo, da je pozneje ta jezik dosti bolje obvladal, toda vmes je minilo veliko let, sam pa je v znanje uradnega jezika države, v kateri se je rodil, in je bil v tisti dobi prevladujoče sredstvo komuniciranja evropskih družbenih in intelektualnih elit, medtem očitno vložil precejšnje napore. Po drugi strani je vedno brez večjih težav pisal nemško, očitno pa je bila tudi njegova pogovorna francoščina tiste vrste, da ga je *native speaker*, znameniti mineralog Déodat de Gratet de Dolomieu (1750–1801), s katerim sta se srečala leta 1784 v Ljubljani – imel za Nemca³⁴. Kako pojasniti ta paradoks pri človeku, ki naj bi bil rojen v francoski Bretanji – kjer so sicer še ob izbruhu revolucije 1789 govorile francosko le višje plasti v mestih in vzdolž morske obale, vsi ostali pa izključno keltsko bretonščino³⁵ – in naj bi si v Franciji po svojem lastnem pripovedovanju pridobil izobrazbo z doktoratom filozofije vred na jezuitskem kolegiju in univerzi v mestu Pont-à-Mousson v Loreni? Naj bi se bil med študijem pri jezuitih (ki je pač potekal v latinskem jeziku) v jezikovno francoskem delu Lorene, kamor je spadal Pont-à-Mousson, »Bretonec« Hacquet naučil dobro nemško, francosko pa pomanjkljivo?

Kar zadeva območje v njegovem času jezikovno razdeljene **Lorene**, po ugotovitvah dopisnikov abbéja Henrija-Baptista Grégoira (1750–1831), borca za odpravo »narečij« in prevlado francoščine na ozemlju francoske republike v 90. letih 18. stoletja, so tam najširši sloji govorili pretežno v nemškem lorenskem in manj v francoskem narečju, v glavnem so pa vsi razumeli francosko. Priseljene elite so govorile francosko, domače lorenske pa so bile dvojezične³⁶. Francija je bila namreč tam že dolgo: vojaško je posegla po tedaj nedvomno nemškem ozemlju sredi 16. stoletja, ko si je leta 1552 prisvojila ozemlje škofij Metz, Toul in Verdun. Za vojvodino Loreno, ki je postala 1532 formalno neodvisna od Nemškega cesarstva, so se še v 17. in prvi polovici 18. stoletja pulili Francozi s cesarstvom, leta 1766 pa je

³¹ F. Gourvil (kot v op. 30), str. 91–92; Gwenno Le Menn (kot v op. 30), str. 135.

³² Prim. objavo štirih njegovih pisem v francoščini v: J. Šumrada (kot v op. 13), str. 14–17.

³³ O. Hartig (kot v op. 1), str. 112–113, 122; J. Šumrada (kot v op. 13), str. 12 op. 28.

³⁴ Janez Šumrada, Žiga Zoisa in Déodat de Dolomieu, Kronika 40, 2001, str. 69 in op. 26.

³⁵ Augustin Gazier, *Lettres à Grégoire sur les patois de France (1790–1794). Documents inédits sur la langue, les mœurs et l'état des esprits dans les diverses régions de la France*, Paris 1880, str. 287 (reprint Genève 1969); Henriette Walter, *Des mots sans-culottes. Pour servir à l'intelligence des mots dont notre langue s'est enrichie lors de la Révolution, et à la nouvelle signification qu'ont reçue quelques anciens mots*, Paris 1989, str. 22.

³⁶ Gazier (kot v op. 35), str. 232; Paul Lévy, *Histoire linguistique d'Alsace et de Lorraine 1–2*, Paris 1929; Walter (kot v op. 35), str. 19.

bila priključena Franciji. Čeprav je bila njena usoda pravzaprav odložena že 1738, ko je postal vojvoda Lorene in Bara bivši poljski kralj Stanislav I. Leszczyński (1677–1766), tast francoskega Ludvika XV. Zadnji predstavnik domače lorenske vojvodske hiše Franc III. (1708–1765), ki se je leta 1736 poročil s habsburško dedinjo Marijo Terezijo (njuni potomci se prav zato še danes imenujejo Habsburško-Lotarinški/Lorenski) in bil 1745 izvoljen za nemškega cesarja z imenom Franc I., se je moral Loreni odpovedati, za odškodnino pa je prejel veliko vojvodino Toskano, kjer je prav tedaj izumrla domača dinastija Medicejcev³⁷.

Izvor priimka Hacquet (in variant, kakršne so npr. Hocquet, Hecquet, Heke) povezujejo s starovalonskim korenem Hack-, Hacc-, Hack-, Hacq-, ki je hipokoristik osebnega imena (Je)han, »Janez, Ivan«. Osebnost tega tipa in iz njega izpeljani priimki so značilni za celotno ozemlje severne Francije in Belgije z okoliškimi pokrajinami v vzhodni Franciji in Luksemburgu. Različica Ha(c)quet je kot osebno ime izpričana že od konca 12. stoletja naprej na območju mest Mons/Bergen, Bruges/Brugge, Nivelles, Namur in Wavre v sedanji Belgiji³⁸. Priimek je bil v 18. stoletju, kot še danes, živ tudi v Metzu, njegovi okolici ter drugod po Loreni, in sicer tako v obliki Hacquet kot Hocquet (grafije varirajo od pravopisnih francoskih do fonetičnih). V Mestnem arhivu v Metzu (AMM – Archives municipales de Metz)³⁹ sem julija 2000 najprej pregledal »desetletne tabele« (tables décennales) rojstev/porok in smrti za vseh petnajst mestnih župnij in štiri bolnišnice v dvajsetletnem obdobju 1730–1750, na podlagi tako zbranih podatkov pa si zatem ogledal še ustrezne vpise v izvirne matične knjige. Na območju mesta Metz so bile v navedenem obdobju krščene naslednje osebe s tem priimkom:

- 1) 24.1.1730: Jean Hocquet, sin Nikolaja Hocqueta in vlačuge Marguerite (botra: materin bivši ljubimec narednik Jean Gusse in Françoise Gusse, oba iz tukajšnje župnije, pismena). Otrok je naslednji dan umrl. AMM, TDNM3 (Tables décennales des naissances et mariages 3, 1730–1739); GG143, BMD (Baptêmes, mariages, décès), paroisse St. Maximin.
- 2) 6.5.1730: Anne, hčerka Nikolaja Hacqueta in Jeanne Robinet (botra: Adrien de Quique in Anne Jacques, pismena), AMM, TDNM3; GG108, BMD, paroisse St. Marcel.
- 3) 6.6.1732: Anne Hoquet, umrla 9.6.1732, AMM, TDNM3; GG108, BMD, paroisse St. Maximin; TDD4 (Tables décennales des décès 4, 1730–1739).
- 4) 15.1.1734: umrl Jacques Hauqué, AMM, TDD4; GG88 BMD, paroisse St. Livier.
- 5) 11.8.1736: Jean, sin Marie Heke (botra Jean Forteuil, narednik v profosovi četi navarskega polka, in nepismena Barle Varlet iz mestne župnije St. Simplicie) AMM, TDNM3; GG5, BMD, paroisse Ste. Croix.
- 6) 16.1.1747: Mathieu Hacquet, rojen večer poprej, nezakonski sin Catherine Hacquet iz vasi »Catteneuve« blizu kraja »Catenom« (botra tkalski vajenec Mathieu Bachat in njegova nepismena sestra Marie Bachat iz tukajšnje župnije). AMM, TDNM5 (1740–1749); GG158, BMD, paroisse Ste. Ségolène.

³⁷ Prim. karto o razvoju francosko-nemške meje v Loreni in Alzaciji pri Norman Davies, *Europe. A History*, London 1997, str. 1281; Emmanuel Le Roy Ladurie, *Histoire de France des régions. La périphérie française des origines à nos jours*, Paris 2001; Renate Zedinger ur., *Lothringens Erbe. Franz Stephan von Lothringen (1708–1765) und sein Wirken in Wirtschaft, Wissenschaft und Kunst der Habsburgermonarchie*, St. Pölten 2000; David Krašovec, Valentin Metzinger (1699–1759): Lorenc na Kranjskem. Un Lorrain à la lisière de l'Empire, Ljubljana 2000, str. 19, 37–39; F.-Y. Le Moigne ur., *Histoire de Metz*, Toulouse 1986; René Bour, *Histoire de Metz*, Metz 1983.

³⁸ Frans Debrabandere, *Verklarend woordenboek van de familienamen in België en Noord-Frankrijk 1*, Brussel 1993, str. 629; Jules Herbillon & Jean Germain, *Dictionnaire des noms de famille en Belgique romane et dans les régions limitrophes (Flandre, France du Nord, Luxembourg) 1*, Bruxelles 1996, str. 385.

³⁹ Jean Colnat, *Guide des archives de la Moselle*, Metz 1971; Lucie Roux ur., *Catalogue des microfilms des registres paroissiaux et d'état civil de la Moselle. Microfilms des registres de baptême, mariages et sépultures antérieures à la création de l'état civil 1*, Saint-Julien-lès-Metz 1994.

7) 29.10.1750: François, zakonski sin Louisa Hequet d'Abbeville iz župnije Blažene Device Marije v Amiensu, konjenika v četi de La Mothe v sestavi polka poljskega kralja, in Anne Lavale iz župnije Bonnay (škofija Toul) v Šampanji (botra Jacques-François Hydrard imenovan Monplaisir, trobentač v istem polku, četa Toustainte, in Anne Bruant, hčerka Nicolasa Bruanta, imenovanega Konjenik z rožo /La Rose cavalier/ iz Martignyjeve čete v istem polku, oba pismena), AMM, TDN7 (1750–1759); GG 164, BMD, paroisse St. Simon.

Vpisov je torej v dvajsetletnem obdobju na področju mesta Metz zelo malo, sami po sebi pa ne dokazujejo ničesar. Naš Hacquet bi bil prav tako lahko rojen v bližnji oz. širši okolici Metza – naj v tej zvezi opozorim na zgoraj navedeni krst iz 1747 (naša št. 6), kjer je bila otrokova nezakonska mati doma iz okolice kraja Cattenom (v lorenskem nemškem narečju: Ketinoven, knjižno nemško: Kattenhofen)⁴⁰ pri Thionvillu severno od Metza (departma Moselle). Vendar pa obstaja okoliščina, za katero po verjetnosti najbrž ni prav veliko možnosti, da bi bila naključna, in močno podpira trditev »*Das gelehrte Teutschland*«, da se je bil Hacquet rodil v Metzu. V svojih genealoških raziskavah višjih slojev (plemstva, vojaških častnikov, nosilcev dednih sodnih funkcij in visokega meščanstva) v Metzu od sredine 16. stoletja do francoske revolucije, je pokazal abbé F.-J. Poirier, da so okrog srede 18. stoletja živele v mestu družine, katerih **priimki so enaki osebnemu imenu in plemiškemu predikatu našega junaka**. V tem smislu utegne biti nepomembna družina **Balthasard**, ki je pripadala nižjemu srednjemu meščanstvu, njeni predstavniki so bili lastniki javnih kuhinj in gostiln, prevozniki ter trgovci⁴¹. Toda v Metzu se od srede 17. stoletja naprej pojavljajo tudi plemiški **de Balthasar**, družina zemljiških gospodov in vojaških častnikov. Dve generaciji pred našim Hacquetom se omenja vitez Jean-Armand de Balthasar, baron de Prangin in gospod de Vezancy, komandant švicarskega bataljona v kraljevi službi, v naslednjem rodu pa Armand-Louis, kapetan v kraljevem nemškem konjeniškem polku, major v švicarskem polku Diesbach s krstnim imenom Marc-Louis-Isaac, in Alexandre, komandant bataljona v polku Bourguis. Vitez Armand-Louis se je poročil leta 1733 v Metzu, v zakonu z Anne-Louise Le Vayer pa sta se mu rodila vsaj dva sinova, Hacquetova vrstnika, Pierre-Éléonore-Louis-Armand (roj. 1734) in Louis-Armand-Thérèse-Alexandre (roj. 1736); tudi zadnji je bil poklicni oficir, leta 1781 podpolkovnik⁴². V Metzu sta bivali dve gosposki družini **de La Motte**. Prvo sta predstavljala v času Hacquetovega rojstva in otroštva vitez Louis de La Motte de Villers-Cassard, gospod de Villers in podpolkovnik v kraljevem topniškem polku, ki je umrl leta 1751, ko mu je bilo 69 let, in pa Pierre-François de La Motte, gospod d'Altwiller, ki je bil kraljevi zakladnik v Metzu. V drugi družini s tem priimkom je bil tedaj najpomembnejši član konjeniški kapetan Barthélemy La Motte-Dorez, ki je umrl 1749. pri 65 letih⁴³.

Obstajajo torej neposredna in posredna znamenja, ki potrjujejo možnost, da je Hacquet res »Metzinger« – namreč doma iz Metza – kar je etimološko poreklo priimka soutemeljitelja baročnega slikarstva na Kranjskem Valentina Metzingerja (1699–1759), rojenega v bližnjem Saint-Avoldu (Moselle)⁴⁴. Seveda bi se bilo do te možnosti mogoče dokončno opredeliti le z daljšim, nadrobnim študijem, ki presega domet pričujoče razprave. Nekaj pa je

⁴⁰ M. de Bouteiller, Dictionnaire topographique de l'ancien département de la Moselle, Paris 1874, str. XXXII in 46.

⁴¹ F. J. Poirier, Metz. Documents généalogiques. Armée, noblesse, magistrature, haute bourgeoisie, d'après les registres des paroisses 1561–1792, Paris 1899, str. 405.

⁴² F. J. Poirier (kot v op. 41), str. 33–34.

⁴³ F. J. Poirier (kot v op. 41), str. 365–366, 461–462.

⁴⁴ Anica Cevc, Valentin Metzinger 1699–1759. Življenje in delo baročnega slikarja, Ljubljana 2000, str. 16; D. Krašovec (kot v op. 37), str. 20.

jasno že zdaj: če je bil nezakonski otrok »Balthasar«⁴⁵ Hacquet »de La Motte« res rojen v mestu Metz (in ne v bližnji ali širši okolici), mu z našega seznama novorojencev odgovarja ena sama oseba, namreč 11.8.1736 krščeni nezakonski Jean, sin Marie Heke (naša št. 5). Imena novorojenčevega očeta krstitelj v župnijski cerkvi Sv. Križa v Metzu ni vpisal v matično knjigo, saj je mati o njem molčala in morda tudi botra nista vedela, kdo je. Skoraj enajst let mlajši nezakonski Mathieu (št. 6) se je vsekakor rodil prepozno, da bi se bil mogel razviti v pozneje slavnega srednje- in vzhodnoevropskega učenjaka.

Nekatera ujemanja pri lorenski hipotezi

Ugotovitev, da je lorenska hipoteza povsem verodostojna, se povezuje v logično celoto s Hacquetovo trditvijo iz avtobiografije, da so ga »po preteku par let dali pod drugim imenom v penzijo v Pont-à-Mousson, pod vodstvo jezuitskega kolegija kot zunanjega študenta; napravil sem humanistične razrede in takoimenovano jezuitsko filozofijo, v kateri sem prejel stopnjo kot doktor, ne da bi bil kdaj obiskoval javna predavanja. (*Au bout d'un couple d'années, on me mit en pension à Pont-à-Mousson sous un autre nom, sous la direction du collègue des jésuites comme étudiant externe; je fit mes humanités, et la soit dissant philosophie jésuite, dont j'en pris le grade comme docteur, sans jamais avoir fréquenté de leçon publique*)⁴⁵. Lorensko mesto Pont-à-Mousson (departma Meurthe-et-Moselle)⁴⁶, ki je od skrajnih zahodnih obal Bretanje oddaljeno več kot tisoč kilometrov, leži namreč malo južno od Metza, približno na pol poti med tem mestom in lorensko prestolnico Nancyjem. V času protireformacije je papež Gregor XIII. leta 1572 na pobudo lorenskih vojvod v njem ustanovil jezuitski kolegij in univerzo s štirimi fakultetami, trdnjavo katoliške obnove na pragu protestantske Nemčije. Svoj višek je dosegla konec 16. in v prvi tretjini 17. stoletja, tridesetletna vojna pa ji je zadala tako hud udarec, da si od njega ni nikoli docela opomogla, čeprav je obstajala še vse do 1768, ko je bila obenem s kolegijem ukinjena in prestavljena v Nancy⁴⁷. Od pomembnih osebnosti sta tukaj študirala teologijo sv. Peter Fourier (1565–1640) in že omenjeni abbé Grégoire⁴⁸, najbolj pa je slovela tamkajšnja medicinska fakulteta, ki je bila povsem v rokah laičnih profesorjev⁴⁹. Glede Hacqueta in njegovega morebitnega študija v Pont-à-Moussonu je sicer treba v celoti podpreti Christopha Gauchona, ko pravi: »*I never managed to verify any circumstance of his youth, neither in Pont-à-Mousson nor during the war, nor for his studies of medecine*«⁵⁰. Pri tem je poleg Hacquetovega »drugega imena«⁵¹ in eksterne študijskega statusa važna še ena oteževalna okoliščina, namreč zgolj delna ohranjenost arhiva jezuitskega kolegija in univerze v Pont-à-Moussonu (danes v Archives départementales de Meurthe-et-Moselle v Nancyju)⁵¹. Dejstvo je, da v ohranjenem gradivu, ki je deloma objav-

⁴⁵ Po fotografiji izvirnika pri H. Rüber & A. Straßer (kot v op. 1), str. 408.

⁴⁶ Pierre Lallemant, Pont-à-Mousson. Au coeur des rues, la mémoire d'une ville, Sarreguemines 1994.

⁴⁷ Eugène Martin, L'Université de Pont-à-Mousson (1572–1768), Paris-Nancy 1891; L'Université de Pont-à-Mousson et les problèmes de son temps. Actes du colloque, Nancy 1974 (Annales de l'Est no. 47).

⁴⁸ L'Université (kot v op. 47), str. 212–214, 264.

⁴⁹ Roger Grandjacquot, La Faculté de médecine de Pont-à-Mousson, 1592–1769, et la médecine en Lorraine à cette époque. Thèse, Nancy 1932; Louis-Claude-Eugène Dubret, Les Jadelot, professeurs aux Facultés de médecine de Pont-à-Mousson et de Nancy (1724–1793). Thèse, Nancy 1937.

⁵⁰ C. Gauchon (kot v op. 12), str. 56.

⁵¹ Hubert Collin, Guide des archives de Meurthe-et-Moselle. Première partie. Séries anciennes: B à L (Archives des origines à l'an VIII). Séries modernes: M à Q, Nancy 1984, str. 136–137; M. H. Lepage, Inventaire sommaire des archives départementales antérieures à 1790, 6. Meurthe-et-Moselle. Table des matières, Nancy 1884, str. 114–115.

ljeno⁵² in sem ga julija 2000 sam pregledal, ne najdemo nikakršnih podatkov o Balthasarju Hacquetu, sta pa v ohranjenem katalogu študentov iz let 1755–1768⁵³ vpisani dve osebi s tem priimkom. V akademskih letih 1757/58–1759/60 je kot študent filozofije (namreč zapored retorike, logike in fizike) znan »*Marcus Antonius Hacquet* [sive *Hocquet*, J.Š.], *Nanceianus, convictor*«, ki je bil torej doma iz Nancyja in je med študijem bival v pont-à-moussonskem konviktu. V študijskem letu 1759/60 se mu je kot dijak petega humanističnega razreda pridružil »*Franciscus Carolus Hocquet*«, ki je bil prav tako iz Nancyja in je tudi bival v konviktu. Kasneje – zadnjič je izpričan v letu 1764/65, ko je študiral logiko – navaja katalog ime drugega tudi v obliki »*Carolus Franciscus*«.

Hacquetovi motivi in postopki

Če je torej lorenska hipoteza o rojstvu »Balthasarja«⁵⁴ Hacqueta »de La Motte«⁵⁵ realna pot, po kateri bi se morda vendarle mogli približati skrivnosti njegovega porekla, se je treba vprašati, kaj je hotel Hacquet doseči z načrtno, dolgoletno mistifikacijo vprašanja svojega rojstva in izvora. Do problema je imel ambivalenten odnos: po eni strani se ga je dotikal v dopisih znanstvenim prijateljem, npr. von Mollu 30.11.1811 z Dunaja: ...»*vor 26 Jahr habe ich ein Preis ausgesetzt von 12 Louis d'or wer sagen kann wer ich bin, und bis die stunde hat sich Niemanden um den Preis gemeldet*«⁵⁴. Po drugi Johannu Casparju Phillipu Elwertu (1760–1827), ki ga je 22.11.1799 zaprosil, naj mu posreduje biografske podatke, da bi jih objavil v svojem delu »*Nachrichten von dem Leben und den Schriften jetzt lebender deutscher Ärzte, Wundärzte, Thierärzte, Apotheker und Naturforscher*« (torzo, v Hildesheimu pri založbi Gerstenberg je z letnico 1799 izšel vsega 1. zvezek), niti odgovoril ni⁵⁵, čeprav se je deset let poprej v 4. delu *Oryctographia Carniolica* pritoževal nad »*hudobno osebno obravnavo, s katero so mi zagodli v nekem periodičnem, kritičnem spisu*«, avtor te obravnave, ki ga je sicer osebno poznal, pa naj bi »*vedel o mojem izvoru tako malo, kot kdorkoli drug, ki me ne pozna (... die böse persönliche Behandlung, mit der man mir in einer periodischen kritischen Schrift mitgespielt hat; wo doch der Verfasser davon mich höchstens nur der Person nach kannte, und von meiner Herkunft so wenig weiß als jeder anderer, der mich nicht kennt, ja ich gebe dem 12 Louis d'or, der mir beweiset, wessen Geistes Kind ich bin)*«⁵⁶. Dragocena pripomba samega Hacqueta, ki kaže, seveda ob upoštevanju citirane objave v *Allgemeine Litteratur-Zeitung*, da so za njegovega življenja vsaj dvakrat **javno** v časopisju razgrinjali »drugačno resnico«⁵⁷ o njegovi osebni zgodovini, prvič ok. leta 1789, drugič 1811!

Je s svojim nenavadnim, protislovnim ravnanjem Hacquet res prikrival, da je »*morganatski princ*«, oziroma »*nezakonski ali morganatični potomec člana posebno visoke francoske rodbine*« – oboje se je v kar prehudih vnehi zapisalo Pintarju⁵⁷, oziroma »*neznanega plemiškega izvora (unbekannter adeliger Herkunft)*«, kot sta verjela Santifaller & Obermayer-Marnach⁵⁸? Zadnjemu mnenju se približuje Christophe Gauchon, ki, izhajajoč iz primerjave med

⁵² G. Gavet, *Diarium universitatis Mussipontanae* (1572–1764), Paris-Nancy 1911.

⁵³ Archives départementales de Meurthe-et-Moselle Nancy, signatura H 2139.

⁵⁴ O. Hartig (kot v op. 1), str. 120; Georg Jakob, Belsazar Hacquet und die Erforschung der Ostalpen und Karpaten, v: S. Günther ur., *Münchener geographische Studien* 27, 1913, str. 2.

⁵⁵ G. Jakob (kot v op. 54), str. 1.

⁵⁶ Balthasar Hacquet, *Oryctographia Carniolica, oder Physikalische Erdbeschreibung des Herzogthums Krain, Istrien, und zum Theil der benachbarten Länder* 4, Leipzig 1789, str. X–XI.

⁵⁷ I. Pintar (kot v op. 6, 1926), str. 284; I. Pintar (kot v op. 6, 1939), str. 19.

⁵⁸ L. Santifaller & E. Obermayer-Marnach (kot v op. 6), str. 132.

heraldičnimi elementi v grbu pod Hacquetovim portretom iz 1777 in grbovno knjigo plemstva vojvodine Lorene – sicer z vso potrebno previdnostjo in rezervo – pokaže, da bi mogel Hacquetov oče izvirati bodisi iz plemiške rodbine de Bourgongne, ali pa iz družine de Huyn. Predstavniki zadnje so v 18. stoletju živeli na dunajskem dvoru in bi mogli pomagati Hacquetu s svojim vplivom in skrivnostnimi denarnimi podporami⁵⁹, kakršno omenja Hacquet v življenjepis za leto 1761: »*Je reçu de rechef des soutient par voie inconnu comme a l'ordinaire*«⁶⁰.

Kako je bilo sploh s Hacquetovimi denarnimi razmerami? V času svojega bivanja na Kranjskem (1766–1787) prav gotovo ni imel na razpolago veliko denarja in nikakor ne drži, da je smel »ob vsaki priliki računati na pomoč iz neznanega vira, ki je bil po vsej priliki v zvezi s skrivnostjo njegovih roditeljev«, kot se je dozdevalo Kidriču⁶¹. Gre še za enega od elementov mistifikacije, ki jih v Hacquetovi pripovedi o lastnem življenju pač ne manjka? V tej zvezi naj mimogrede opozorim, da je Hacquet dokazljivo mistificiral celo v svojih delih: ko je leta 1821 Franz Xaver Richter (1783–1856) natisnil v »*Illyrisches Blatt*« planinsko gradivo iz zapuščine Žige Zoisa, so namreč prišle na svetlo »male laži« oziroma »male neresnice« (izraza Matjaža Deržaja), natisnjene v *Oryctographia Carniolica* o Hacquetovem vzponu na Triglav in merjenju nadmorske višine najvišje slovenske gore⁶². Toda nazaj k naši osnovni zgodbi! Da je kot rudniški kirurg v Idriji živel nadvse skromno in občasno celo na pragu pomanjkanja, saj je bil odvisen od plače, ki so mu jo neredno izplačevali, rudniška uprava pa mu dolgo ni vrnila niti sredstev, vloženih v nakup potrebnih instrumentov in opreme, priča njegov lastni dokument z naslovom »*Gehorsamste pro Memoria*« z datumom 27.6.1772. Kot seznam svojih denarnih terjatev ga je Hacquet vložil pri Višjem rudarskem uradu v Idriji, kopijo pa je prejela v vednost temu uradu nadrejena Dvorna komora za novčne in rudarske zadeve na Dunaju⁶³. Tudi za Žigo Zoisa, najbogatejšega podjetnika na Kranjskem – v mali Ljubljani je bil nekaj časa Hacquetov bližnji prijatelj, zatem pa sta se oddaljila, prim. Zoiso-vo pismo Picotu de La Peyrousu, Ljubljana 3.6.1780⁶⁴, ki spodbija pavšalne trditve, da bi naj bil Zois vseskozi Hacquetov »morda edini pravi prijatelj v življenju«⁶⁵ – Hacquetove denarne zadrege niso bile skrivnost. Imel jih je še po letu 1773, ko je bil imenovan za profesorja anatomije, kirurgije in porodništva na ljubljanskem liceju. V prvem pismu, ki ga je Zois 12.8.1779 iz italijanske Bologne poslal na naslov naravoslovca Philippa-Isidora Picota de La Peyrouse (1744–1818) v Toulouse na Francoskem, stoji med drugim naslednje: »*Je me rappelle d'avoir lû, il y a quelque tems, une lettre très instructive sur le sujet des Pyrenées, que vous écrivites à M. le Proffesseur Haquet à Laibach: apparemment, le défaut de moyens pour l'exécution des envoys, qui gêne souvent la correspondance des savants naturalistes, aura empêché mon ami Haquet de vous fournir les fossils de la Carinthie, et de la Carniole*« (J.Š.)⁶⁶. »Spominjam se, da sem pred časom prebral zelo instruktivno pismo o Pirenejih, ki ste ga bili pisali g. profesorju Haquetu v Ljubljani: očitno je pomanjkanje sredstev za izvedbo pošiljk, ki pogosto ovira dopisovanje med naravoslovnimi znanstveniki, preprečilo mojemu prijatelju Haquetu, da bi Vam dobavil fosile s Koroškega in Kranjskega.«

⁵⁹ C. Gauchon (kot v op. 12), str. 57.

⁶⁰ O. Hartig (kot v op. 1), str. 23; G. Jakob (kot v op. 1), str. 225.

⁶¹ F. Kidrič (kot v op. 22, 1938), str. 271.

⁶² Matjaž Deržaj, Zgodovina meritev višine Triglava, v: T. Stojin ur., Triglav, gora naših gora, Maribor 1980, str. 141–163.

⁶³ Izvirni dokument, kupljen v ljubljanskem antikvariatu »Carniola antiqua« aprila 2000, je v avtorjevi lasti.

⁶⁴ J. Šumrada (kot v op. 13), str. 20 št. 7.

⁶⁵ M. Aljančič (kot v op. 11), str. 156.

⁶⁶ J. Šumrada (kot v op. 13), str. 17 št. 5.

Kaj lahko torej Hacquetu sploh verjamemo o njegovem izvoru in življenju pred prihodom na Kranjsko? Prav gotovo izjavi, da je bil nezakonski otrok, saj se s tako stigmatizacijskim dejstvom v »svobodomiselnih« drugi polovici 18. stoletja nihče ne bi izpostavljalo po nepotrebnem⁶⁷. Niso pa vseh nezakonskih otrok njegovega časa spočenjali plemiški komturji malteškega viteškega reda – kot dokazano velja za očeta Hacquetovega sodelavca v Kranjski kmetijski družbi, fiziokrata Petra Pavla Glavarja (1721–1784) – ali pa podeželski plemiški *squire* iz skoraj sočasnega romana *History of Tom Jones, a Foundling*, ki ga je 1749. objavil angleški pisatelj Henry Fielding (1707–1754). Literarna referenca, briljantni roman s konca evropske pikaeske tradicije, na tem mestu sploh ni naključna. Georg Jakob je namreč svoj čas videl listek, priložen rokopisu Hacquetove avtobiografije, na katerega je zapisala neznanca roka – morebiti Hacquetov münchenski prijatelj in potovalni sopotnik baron Karl Ehrenbert von Moll (1760–1838), po Hacquetovi smrti varuh avtobiografije in nekaj drugega pokojnikovskega arhivskega gradiva⁶⁸ – da Hacquet pričinja zgodbo svojega življenja z istimi besedami kot delo »*Les Aventures ou Mémoires de la vie de Henriette Sylvie de Molière*«⁶⁹. Kar je sicer res, vendar *in spiritu, sed non in litteris*: tudi junakinja konec 17. in v prvi polovici 18. stoletja pogosto ponatiskovanega francoskega pustolovskega romana je bila nezakonsko dete, ki pričinja svojo življenjsko zgodbo z besedami: »*Pour commencer: Je n'ay jamais bien sçu qui j'étois; Je sçay seulement que je ne suis pas une personne qui ait de communes destinées; que ma naissance, mon éducation et mes mariages, ont esté l'effet d'autant d'aventures extraordinaires* (Za začetek: nikoli nisem dobro vedela, kdo sem; vem samo, da nisem oseba z običajno usodo, da so bili moje rojstvo, moja vzgoja in moje poroke posledica prav toliko izjemnih pustolovščin)⁷⁰.

Zaključek

Če je bil »Balthasar« Hacquet »de La Motte« res rojen v lorenskem mestu Metz, utegne biti zgodba o njegovem prihodu na svet povsem nespektakularna: skromen družbeni položaj nezakonske matere Marie, neznani oz. le materi znani oče, krstna botra nepismena materina prijateljica in vojaški podčastnik ... Rojstvo malo nad družbenim dnom torej, s čimer se je k znanstvenim uspehom in družbeni uveljavitvi stremel, nedvomno avanturistični Hacquet – sodobnik znamenitih pustolovcev, kakršna sta bila Giuseppe Balsamo (1743–1795), ki se je evropski visoki družbi druge polovice 18. stoletja izdajal za grofa Alexandra de Cagliostro, ali pa nekoliko mlajši Stjepan Zanočević (1751–1786) iz južnojadranske Budve, namišljeni Skenderbegov »naslednik« in »potomec« starih srbskih vladarjev – morda težko sprijaznil. Marginalno družbeno poreklo bi moglo Hacquetu v predrevolucijski družbi prej povzročati manjvrednostne komplekse kot pa vzbujati samozavest ob pogledu na prehojeno pot navkreber po družbeni lestvici, tako značilno za *self-made men* 19. in 20. stoletja, ko je družba postala mobilna, poreklo v višjih družbenih slojih pa le še manj bistveno sredstvo na poti k uspehu. To razmišljanje je seveda hipotetično, morebiti bi ga bilo mogoče natančneje umesti-

⁶⁷ Jean-Louis Flandrin, *Familles. Parenté, maison, sexualité dans l'ancienne société*. Édition revue, Paris 1984 (slovenski prevod: Ljubljana 1986, str. 164–170).

⁶⁸ O Mollu gl. F. J. Fischer v: E. Obermayer-Marnach ur., *Österreichisches biographisches Lexikon* (1815–1950) 29, Wien 1975, str. 353–354; O. Hartig (kot v op. 1), str. 83–84; H. Rüber & A. Straßer (kot v op. 1), str. 427–429.

⁶⁹ G. Jakob (kot v op. 54), str. 3.

⁷⁰ *Les Aventures ou mémoires de la vie de Henriette Sylvie de Molière*, Cologne 1718, str. 9.

ti v Hacquetovo življenjsko zgodbo z nadaljnjim raziskovanjem, ne le ohranjenega izvirnega Hacquetovega gradiva (po Evropi, se zdi, je raztresenih kar precej njegovih rokopisov in korespondence; na pamet navrzimo Bayerische Staatsbibliothek v Münchenu, Bibliothèque Centrale du Muséum National d'Histoire Naturelle in Bibliothèque de l'Académie Nationale de Médecine iz Pariza, Burgerbibliothek v Bernu, univerzitetno knjižnico iz Uppsale, če o dunajskih knjižnicah in arhivih ne govorimo ...), temveč tudi gradiva sodobnikov o njem.

Pričujoče besedilo se s svojimi pogledi dotika Hacquetovega znanstvenega dela. S svojimi intelektualnimi dosežki se je namreč trdno zasidral med najpomembnejše naravoslovne in humanistične znanstvenike zadnjih desetletij 18. in začetka 19. stoletja v srednje- in vzhodnoevropskem prostoru.⁷¹ Slovence je še posebej zadalžil, saj je v uvodu k svoji *Oryctographia Carniolica* koncipiral prvi pravi razsvetljenski program pri nas⁷², zaradi širokega znanstvenega in sploh družbenega delovanja na Kranjskem v več kot 20-letnem obdobju pa velja za enega od najvidnejših predhodnikov mlajše domače prerodne skupine, v kateri so imeli glavno vlogo Žiga Zois, Anton Tomaž Linhart (1756–1795) in Valentin Vodnik (1758–1819); v njej so se oblikovali začetki modernega slovenskega narodnega gibanja.

R é s u m é

Sur les origines de Balthasar Hacquet

Janez Šumrada

Avec des imprécisions volontaires dans son autobiographie, Hacquet a jeté le trouble parmi les auteurs ayant écrit ou écrivant à son sujet. Presque tous écrivent qu'il est né à Le Conquet, en Bretagne, or certains ajoutent que son année de naissance est **1739 ou 1740** (ou encore **1739/40**), beaucoup ont «opté» pour l'année **1739**, tandis que d'autres pensent que c'est l'année **1740** qui doit être retenue ...

Sur le plan du contenu également, on trouve dans l'autobiographie de nombreuses incohérences et contradictions (Gauchon 1999), qui éveillent des doutes sérieux concernant l'authenticité du récit de Hacquet. De ce point de vue, l'existence d'une tradition **indépendante de l'autobiographie** et même **en contradiction avec elle** est d'une importance capitale. Apparue **quelques années seulement après la mort de Hacquet**, cette tradition propose, sans égard pour ses affirmations, une autre explication concernant son lieu de naissance. Nous l'avons rencontrée tout d'abord dans l'étude de Hoelzl (1861; voir Šumrada 2000: 12), où ce naturaliste viennois écrit dans une note de bas de page que Hacquet était né **en 1739 dans la ville de Metz en Lorraine**: »Balthasar Hacquet, Mag. der Philosophie und Dr. der Arzneigelehrsamkeit (geb. 1739 zu Metz [texte souligné par nous], gest. den 10. Jän. 1815 zu Wien)». Intéressante est également la source à laquelle Hoelzl se réfère: »Man sehe: 'Das gelehrte Teutschland' etc. von G. Ch. Hamberger, fortgesetzt von J. G. Meusel. Bb. 3, 9, 11, 14 (2), 18 (6).« Il s'agit du fameux dictionnaire bio-bibliographique allemand »Das gelehrte Teutschland, oder Lexikon der jetzt lebenden teutschen Schriftsteller« (cinq éditions entre 1767–1834 ; v. Gauchon 1999). Dans le volume de 1821, de but en blanc nous pouvons lire l'étonnante révélation que: »Hacquet Balthasar* [*Eigentlich Belzazar; was aber mit Balthasar einerley ist, note de bas de page, J.Š.] starb zu Wien am 10ten Januar 1815. War zu allererst Feldchirurg unter den französischen Truppen, und keineswegs zu Le Conquet in Bretagne, sondern zu Metz, und nicht 1740, sondern 1739, geboren » [texte souligné par nous]. Notre source cite

⁷¹ Prim. zbornik referatov z mednarodnega simpozija o življenju in delu Balthasarja Hacqueta (Idrija, 9. in 10. 10. 2003), v: Janez Šumrada ur., Hacquetov zbornik / Miscellanea Hacquet, Hacquetia (Ljubljana) 2, 2003, št. 2, 148 str. – Pričujoča razprava je v njem objavljena v francoskem jeziku na straneh 11–23.

⁷² Peter Vodopivec, Quelques caractéristiques du mouvement des Lumières dans les régions slovènes, v: Les Lumières en Hongrie, en Europe centrale et en Europe orientale. Actes du cinquième colloque de Matrafured, 24–28 octobre 1981, Budapest-Paris 1984, str. 177–178.

même la référence-clé d'où elle puise ses affirmations surprenantes, à savoir: » *Vergleichen Allgemeine Literatur-Zeitung 1811. Ergänzungsblatt Nr. 9, S. 69 u. f.* « La notice de 1821 a été reprise par plusieurs auteurs biographiques allemands (Hoelzl, Poggendorff, Reichardt, Gurlt & Hirsch ...).

Comme »on lui dit«, Balthasar Hacquet serait donc né en »1740/39« à Le Conquet en Basse Bretagne, appartenant avant la Révolution à l'évêché de Léon, à la paroisse de Lochrist et à la trève de Plougouvelin. Les registres de baptême de la paroisse de Lochrist sont partiellement conservés à partir de 1583, puis systématiquement à partir de 1691. Ils sont donc intégralement conservés pour toute la période précédant la Révolution française. Pourtant, en dépit de longues recherches minutieuses menées par le Docteur Gérald Phillips de Brest, personne n'est jusqu'à ce jour parvenu à trouver, ni dans ces registres ni dans ceux des autres paroisses de Basse Bretagne, la trace du baptême de Balthasar Hacquet! Pour ce qui est de l'hypothèse bretonne, il faut bien reconnaître que, en dépit des nombreuses recherches, nous ne disposons jusqu'à présent d'aucune preuve tangible.

Ailleurs, nous avons attiré l'attention sur l'imperfection du français de Hacquet tel que nous le connaissons à partir de sa correspondance avec le naturaliste toulousain Picot de La Peyrouse entre 1779 et 1780 (voir la publication de quatre lettres dans Šumrada 2000: 14–17). Certes, les deux lettres adressées au baron von Moll (envoyées de Lviv/Lemberg et de Vienne et datées respectivement du 1er octobre 1800 et du 14 avril 1813, Hartig 1908: 112–113, 122) ainsi que celles adressées à Žiga Zois en 1804 (Šumrada 2000: 12, note 28) témoignent de ce que, par la suite, il maîtrisait mieux cette langue, mais de longues années séparent ces lettres. Hacquet semble avoir entre-temps fait de grands efforts pour améliorer sa connaissance de la langue officielle du pays où il est né et qui était à cette époque le moyen de communication dominant des élites sociales et intellectuelles européennes. D'un autre côté, il a toujours écrit en allemand sans grandes difficultés. En outre, son français parlé n'était manifestement pas excellent, puisqu'un locuteur natif, le célèbre minéralogiste Déodat de Gratet de Dolomieu (1750–1801), qui le rencontra en 1784 à Ljubljana/Laibach l'a même pris pour un Allemand (Šumrada 2001: 69 + note 26). Comment expliquer ce paradoxe chez un homme qui est censé être né en Bretagne – où, à l'heure où la Révolution éclate, seules les classes aisées de la population parlent français, dans les villes et le long de la côte, tandis que les autres couches de la population parlent exclusivement le breton, donc une langue celtique – et qui, selon ses dires, a par ailleurs poursuivi toutes ses études, y compris le doctorat, en France, très exactement dans un collège jésuite et à l'université de Pont-à-Mousson en Lorraine? Le »Breton« Hacquet aurait donc, durant ses études chez les Jésuites (où les cours étaient dispensés en latin), sur le territoire de la Lorraine francophone à laquelle appartenait Pont-à-Mousson, appris l'allemand d'une manière satisfaisante et le français imparfaitement?

Les origines du patronyme Hacquet (et de ses variantes Hocquet, Hecquet, Heke...) sont souvent associées à la vieille racine wallonne Hack-, Hacc-, Hack-, Hacq-, hypocristique du prénom (Je)han, »Jean«. Les prénoms de ce type et les patronymes qui en dérivent sont caractéristiques de tout le nord de la France et de la Belgique, ainsi que des régions environnantes de l'est de la France et du Luxembourg. La variante Ha(c)quet est attestée comme prénom depuis la fin du XIIe siècle sur le territoire des villes de Mons/Bergen, Bruges/Brugge, Nivelles, Namur et Wavre de l'actuelle Belgique (Debrabandere 1993; Herbillon & Germain 1996). **Ce nom de famille était vivant (au XVIIIe siècle comme aujourd'hui) à Metz et dans ses environs, ainsi qu'ailleurs en Lorraine** (les graphies varient, des plus conformes à l'orthographe française aux plus phonétiques). Aux Archives municipales de Metz (AMM, voir: Colnat 1971; Roux 1994), nous avons consulté en juin 2000 les tables décennales des naissances, mariages et décès des quinze paroisses municipales et des quatre hôpitaux pour une période allant de 1730 à 1750. Sur la base des renseignements ainsi obtenus, nous avons ensuite consulté les actes concernés dans les registres de baptême originaux. Sur le territoire de la ville de Metz, seules les personnes suivantes portant ce nom ont été baptisées ou ont décédé durant la période étudiée:

1. 1730, janvier 24: baptême de Jean Hocquet, fils de Nicolas Hocquet et de la minette Marguerite, parrain sergent Jean Gusse ci-devant amant, marraine Françoise Gusse, tous deux de cette paroisse qui ont signé ... l'enfant cy-dessus est mort le lendemain, son corps inhumé dans le cimetière de cette paroisse ... AMM, TDNM3 (Tables décennales des naissances et mariages 3, 1730–1739); GG143, BMD (Baptêmes, mariages, décès), Paroisse de St. Maximin 1730–1739.

2. 1730, mai 7: baptême d'Anne, né dhyer, parrain Adrien de Quique, marraine Anne Jacques, lesquels ont signé et marqués ... le pere de la ditte Anne est Nicolas Haquet et la mere Jeanne Robinet ... AMM, TDNM3; GG108, BMD, Paroisse de St. Marcel 1730–1749.

3. 1732, juin 6: baptême d'Anne Hoquet, décédée le 9 juin suivant, AMM, TDNM3; TDD (Tables décennales de décès) 4, 1730–1739, Paroisse St. Maximin.

4. 1734, janvier 15: décès de Jacques Hauqué, AMM, TDD4; GG88, Paroisse Ste. Livière.

5. 1736, août 11: L'an 1736 est né et a été baptisé [ajouté: l'onze aoust] Jean, fils de Marie Heke, lequel a eu pour parain Jean Fortueil sergent au régiment de Navarre, compagnie de prevost, et pour maraine Barle Varlet de la paroisse St. Simplicie, la quelle a déclaré ne sçavoir signer ... AMM, TDNM3; GG5 BMD, Paroisse de Ste. Croix 1730–1739.

6. 1747, janvier 16: baptême de Mathieu, né la veille, fils illégitime de Catherine Haquet du village de Catteneuve proche Catenom ... a eû pour parain Mathieu Bachat, garçon tisserant de cette paroisse, et pour maraine Marie Bachat sa soeur, aussi de cette paroisse ... AMM, TDNM5 1740–1749; GG158, BMD, Paroisse de Ste. Ségolène 1740–1749.

7. 1750, octobre 29: est né et a été baptisé le même jour François fils légitime de père Louis Hequet d'Abbeville de la paroisse Notre Dame d'Amiens, cavalier au régiment royal Pologne, compagnie de La Mothe, et d'Anne Lavale de la paroisse de Bonnay en Champagne, diocese de Toul, ses pere et mere ... parain Jacques François Hydrard dit Monplaisir, trompette dans le meme regiment, compagnie de Toustainte ... maraine Anne Bruant, jeune fille de Nicolas Bruant dit La Rose cavalier dans le meme regiment, compagnie de Martigny, qui ont signé et marqué ... AMM, TDN7 1750–1759; GG164, BMD, Paroisse de St. Simon 1740–1750.

Les inscriptions dans la ville de Metz durant les deux décennies qui nous intéressent sont donc très peu nombreuses et ne prouvent rien en elles-mêmes. Notre Hacquet pourrait très bien être né dans les environs de Metz. À ce sujet, il convient de remarquer le baptême de 1747 (n° 6), où l'on apprend que la mère célibataire de l'enfant est originaire des environs de Cattenom, près de Thionville, au nord de Metz (Moselle).

Cependant, il existe un fait difficilement imputable au hasard qui soutient fortement l'affirmation de *«Das gelehrte Teutschland»* selon laquelle Hacquet serait né à Metz. En effet, dans ses recherches généalogiques des couches élevées de la société (noblesse, officiers militaires, porteurs de charges héréditaires et haute bourgeoisie) de Metz depuis la moitié du XVIe siècle jusqu'à la Révolution, l'abbé F.-J. Poirier a montré que, vers la moitié du XVIIIe siècle, vivaient dans cette ville **des familles dont les patronymes étaient identiques au prénom ou au titre de noblesse de notre héros**. Dans ce sens, la famille **Balthasard**, qui appartenait à la petite bourgeoisie, ne soit peut-être pas d'importance pour nous. Mais à Metz, à partir de la moitié du XVIIe siècle, apparaissent également les **de Balthasar**, famille noble de propriétaires terriens et d'officiers militaires. À Metz vivaient au XVIIIe siècle également deux familles nobles **de La Motte** (Poirier 1899).

Il existe donc des signes directs et indirects confirmant la possibilité que Hacquet ait bien été un «Metzinger», un enfant de Metz. Bien sûr, seule une étude plus longue et plus précise dépassant largement le cadre du présent article nous permettrait d'opter définitivement pour cette hypothèse. Cependant, quelque chose est d'ores et déjà clair: si l'enfant illégitime «Balthasar» Hacquet «de La Motte» est bien né dans la ville de Metz (et non dans les environs), il ne peut s'agir que d'un seul des nouveaux-nés de notre liste: l'enfant illégitime baptisé Jean le 11 août 1736, fils de Marie Heke (notre n° 5). Le vicaire baptiseur de l'église paroissiale de la Sainte-Croix à Metz n'a pas inscrit le nom du père du nouveau-né dans le registre baptismal, car la mère refusait de dire son nom et le parrain et la marraine eux-mêmes ne savaient peut-être pas de qui il s'agissait. Le fils illégitime baptisé Matthieu (n° 6), presque onze ans plus jeune, est né trop tard pour avoir pu devenir plus tard le célèbre savant d'Europe centrale et orientale.

